МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Віталій Яремчук

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ЄС

Навчально-методичний посібник

Чернівці

2026

УДК 341.171:347.9(4-6ЄС)

Рекомендовано до друку вченою радою юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол №10 від 21 травня 2026 року)

Рецензенти:

Михальчук Б. С. *доктор філософії у галузі права, старший викладач, директор Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського.*

Чебан В. І. *кандидат юридичних наук, доцент, керівниця регіонального офісу програми U-LEAD з Європою в Чернівецькій області.*

Чепель О. Д. *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.*

Яремчук В. В.

Процесуальне право ЄС: навчально-методичний посібник / В. В. Яремчук. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2026. 63 с.

Навчально-методичний посібник розроблений відповідно до робочої програми навчального курсу дисципліни «Процесуальне право ЄС» для спеціальності D9 «Міжнародне право» та є завершеним виданням, необхідним і достатнім для повного вивчення даного курсу. Для практичних занять зі студентами юридичних факультетів з дисципліни «Процесуальне право ЄС».

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2026

© Яремчук В. В. 2026

ЗМІСТ

Передмова……...5

Мета і завдання навчальної дисципліни «Процесуальне право ЄС»…….6

Тематичний план……..11

Плани практичних занять……19

Тема 1. Історія становлення і розвитку процесуального права ЄС…….19

Тема 2. Судова система Європейського Союзу…….24

Тема 3. Судові процедури у праві ЄС……29

Тема 4. Юрисдикція судових органів ЄС……..33

Тема 5. Преюдиціальна процедура в праві ЄС……..37

Тема 6. Процесуальні гарантії та захист прав у ЄС……41

Тема 7. Реформування судової системи ЄС……..46

Тема 8. Практика Суду Європейського Союзу та сучасні тенденції розвитку процесуального права ЄС……52

Питання до заліку…….57

Рекомендована література до курсу……...59

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

СЄС – Суд Європейського Союзу

Суд ЄС – Суд справедливості Європейського Союзу

Загальний суд – Загальний суд Європейського Союзу

ДФЄС – Договір про функціонування Європейського Союзу

ДЄС – Договір про Європейський Союз

Хартія – Хартія основоположних прав Європейського Союзу

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ECLI – European Case Law Identifier

e-Curia – електронна система обміну процесуальними документами Суду ЄС

Хартія – Хартія основних прав Європейського Союзу

СНД – Союз Незалежних Держав

ПЕРЕДМОВА

Сучасний розвиток Європейського Союзу супроводжується постійним удосконаленням його правової системи та механізмів забезпечення ефективного захисту прав і законних інтересів учасників правовідносин. У цьому контексті процесуальне право ЄС відіграє особливу роль, оскільки саме воно визначає порядок функціонування судових та адміністративних інституцій Союзу, механізми реалізації права на справедливий розгляд справи, а також особливості взаємодії національних і наднаціональних правових систем.

Для майбутніх фахівців у сфері міжнародного права ґрунтовне розуміння процесуальних механізмів Європейського Союзу є необхідною складовою професійної підготовки. Сучасна юридична практика дедалі частіше вимагає не лише знання матеріальних норм права ЄС, а й уміння орієнтуватися у процедурах звернення до Суду Європейського Союзу, аналізувати судову практику, оцінювати вплив рішень європейських інституцій на національне законодавство та правозастосування.

Навчальний посібник «Процесуальне право ЄС» підготовлено з урахуванням потреб магістерської підготовки здобувачів спеціальності «Міжнародне право». Його зміст охоплює ключові питання організації та діяльності судових органів Європейського Союзу, особливості юрисдикції Суду ЄС, процесуальні форми захисту прав, механізми розгляду спорів, а також практичні аспекти застосування процесуальних норм у межах європейського правового простору.

Особливого значення вивчення процесуального права ЄС набуває в умовах європейської інтеграції України, коли адаптація національного законодавства до права Європейського Союзу потребує не лише формального засвоєння нормативних положень, а й розуміння логіки їх судового тлумачення та практичного застосування. Саме практика Суду ЄС дозволяє простежити, як загальні принципи права Союзу реалізуються у конкретних правових ситуаціях, а також як забезпечується баланс між повноваженнями інституцій ЄС, правами приватних осіб і компетенцією держав-членів.

Також посібник має на меті сприяти формуванню у здобувачів навичок самостійної роботи з джерелами права ЄС, актами інституцій Союзу та рішеннями Суду Європейського Союзу. Поєднання теоретичного матеріалу, аналізу судової практики, практичних завдань і тестових питань дозволяє не лише засвоїти основні положення навчальної дисципліни, а й розвинути здатність застосовувати процесуальні механізми ЄС у професійній юридичній діяльності.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ЄС»

Мета навчальної дисципліни «Процесуальне право ЄС» спрямована на вивчення правових аспектів та процедур, що регулюють судові та адміністративні процеси в контексті Європейського Союзу.

Дисципліна охоплює ключові аспекти, пов'язані з судовим захистом прав та інтересів учасників європейського правового простору і сприяє розумінню механізмів вирішення правових суперечок у європейському контексті, ролі та впливу європейського права на національні правові системи, дозволяє студентам оцінити юридичні аспекти європейської інтеграції та співпраці, аналізувати судові рішення Європейського Суду і вивчати судову практику, що допомагає зрозуміти розвиток європейського права та інтерпретацію норм, надає студентам фундаментальні знання про процесуальні аспекти, які стосуються судових органів та адміністративних інстанцій Європейського Союзу.

КОМПЕТЕНЦІЇ

Отримані в результаті вивчення навчальної дисципліни «Процесуальне право ЄС» знання, вміння, загальні та професійні компетенції повинні стати важливою складовою частиною професійної підготовки юриста.

Для успішного освоєння дисципліни студенти повинні:

знати:

- теоретичні основи поняття, структури, джерел, історії становлення і розвитку процесуального права ЄС;
- політичну систему та процеси у ЄС;
- основи законодавчих процедур Європейського Союзу;
- структуру Суду ЄС;
- функції Суду першої інстанції та Судових палат;
- взаємозв'язки між законодавством ЄС та національним правом.

вміти:

- досліджувати історичний процес еволюції процесуального права ЄС, динаміку розвитку відносин;
- виявляти тенденції, міру та форми впливу політики на законодавчі процеси в ЄС;
- розрізняти повноваження судів;
- аналізувати зі світоглядних та філософсько-методологічних позицій проблеми процесуального права;
- професійно обґрунтовувати та висловлювати власну позицію;

Після вивчення навчальної дисципліни «Процесуальне право ЄС» здобувач володітиме наступними загальними та фаховими компетенціями:

- здатність до критичного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1);
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК 2);
- здатність проводити дослідження на відповідному рівні (ЗК 6);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 7);
- здатність критично осмислювати проблеми та закономірності функціонування і розвитку міжнародних відносин, визначати тенденції розвитку світової політики, оцінювати вплив глобальних політичних процесів на національні правові політичні та економічні системи (СК 1);
- здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі міжнародного права у широких або мультидисциплінарних контекстах (СК 3);
- здатність ефективно забезпечувати адаптацію законодавства України до права ЄС у правотворчому, правоінтерпретаційному та правозастосовному контекстах, надавати правову підтримку євроінтеграційним та євроатлантичним процесам у різних сферах суспільних відносин (СК 4);
- здатність готувати проєкти національних та міжнародних правових актів, надавати пропозиції з імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство, приведення норм вітчизняного законодавства у відповідність до норм міжнародного права (СК 5);
- здатність планувати і виконувати наукові та/або прикладні дослідження у сфері міжнародного публічного права, міжнародного приватного права, права ЄС, порівняльного правознавства (СК 13).

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

ДОКУМЕНТИ

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. 2016. C 202. P. 389–405. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT
2. Consolidated version of the Treaty on European Union. Official Journal of the European Union. 2016. C 202. P. 13–45. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016M/TXT
3. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2016. C 202. P. 47–200. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT
4. Council Decision 88/591/ECSC, EEC, Euratom of 24 October 1988 establishing a Court of First Instance of the European Communities. Official Journal of the European Communities. 1988. L 319. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/1988/591/oj/eng
5. Decision of the Court of Justice of 4 September 2024 on the lodging and service of procedural documents by means of e-Curia. Official Journal of the European Union. 2024. L 2490. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2024/2490/oj/eng
6. Decision of the General Court of 10 July 2024 on the lodging and service of procedural documents by means of e-Curia. Official Journal of the European Union. 2024. L 2096. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/proc_internal/2024/2096/oj/eng
7. Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings. Official Journal of the European Union. 2013. L 294. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/48/oj
8. Directive (EU) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings. Official Journal of the European Union. 2016. L 65. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj
9. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms : Rome, 4 November 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
10. Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights. Official Journal of the European Union. 2007. C 303. P. 17–35. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007X1214(01)
11. Protocol (No 3) on the Statute of the Court of Justice of the European Union. Official Journal of the European Union. 2016. C 202. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/pro_3/oj/eng
12. Recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings. Official Journal of the European Union. 2024. C/2024/6001. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C_202406001
13. Regulation (EU, Euratom) 2015/2422 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015 amending Protocol No. 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union. Official Journal of the European Union. 2015. L 341. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/2422/oj
14. Regulation (EU, Euratom) 2016/1192 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 on the transfer to the General Court of jurisdiction at first instance in disputes between the European Union and its servants. Official Journal of the European Union. 2016. L 200. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1192/oj

15. Regulation (EU, Euratom) 2019/629 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 amending Protocol No. 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union. Official Journal of the European Union. 2019. L 111. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/629/oj
16. Regulation (EU, Euratom) 2024/2019 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 amending Protocol No. 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union. Official Journal of the European Union. 2024. L 2019. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/2019/oj/eng
17. Rules of Procedure of the Court of Justice. Official Journal of the European Union. 2012. L 265. P. 1–42. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012Q0929(01)
18. Rules of Procedure of the General Court. Official Journal of the European Union. 2015. L 105. P. 1–66. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015Q0423(01)
19. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community : signed on 13 December 2007. Official Journal of the European Union. 2007. C 306. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT
20. Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts : signed on 26 February 2001. Official Journal of the European Communities. 2001. C 80. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT

СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Barnard C., Peers S. European Union Law. 4th ed. Oxford : Oxford University Press, 2023.
2. Bobek M. Preliminary Rulings before the General Court: What Judicial Architecture for the European Union? // Common Market Law Review. 2023. Vol. 60, issue 6. P. 1515–1544.
3. Bonelli M. Infringement Actions 2.0: How to Protect EU Values before the Court of Justice // European Constitutional Law Review. 2022. Vol. 18, issue 1. P. 30–58.
4. Bonelli M., Eliantonio M., Gentile G. (eds.). Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection. Vol. 1: The Court of Justice's Perspective. Oxford : Hart Publishing, 2022. 299 p.
5. Bonelli M., Eliantonio M., Gentile G. (eds.). Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection. Vol. 2: The National Courts' Perspectives. Oxford : Hart Publishing, 2023. 267 p.
6. Broberg M., Fenger N. Broberg and Fenger on Preliminary References to the European Court of Justice. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2021. 544 p.
7. Bustos Gisbert R. Judicial Independence in European Constitutional Law // European Constitutional Law Review. 2022. Vol. 18, issue 4. P. 591–620.
8. Cameron I. The European Court of Human Rights and Rule of Law Backsliding in Europe. Stockholm : Swedish Institute for European Policy Studies, 2023. URL: https://sieps.se/media/dhwamjyv/2023_4epa.pdf
9. Chalmers D., Davies G., Monti G., Heyvaert V. European Union Law: Text and Materials. 5th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2024. 1232 p.
10. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. 8th ed. Oxford : Oxford University Press, 2024.

11. De Witte B., Mayoral J. A., Jaremba U., Wind M., Podstawa K. National Courts and EU Law: New Issues, Theories and Methods. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2021. 304 p.
12. Foster N. EU Law Directions. 8th ed. Oxford : Oxford University Press, 2023.
13. Gallo D. Direct Effect in EU Law. Oxford : Oxford University Press, 2025. 358 p.
14. Gallo D. Rethinking direct effect and its evolution: a proposal // European Law Open. 2022. Vol. 1, issue 3. P. 576–605. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/european-law-open/article/rethinking-direct-effect-and-its-evolution-a-proposal/E0FB91C29465E54D9C51006B3E2A99E1
15. Kochenov D. V. Independence of the Court of Justice of the European Union // European Papers. 2022. Vol. 7, No. 1. P. 125–149.
16. Krommendijk J. National Courts and Preliminary References to the Court of Justice. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2021. 224 p.
17. Lenaerts K., Gutman K., Nowak J. T. EU Procedural Law. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2023. 992 p.
18. Madsen M. R., Nicola F., Vauchez A. Researching the European Court of Justice: Methodological Shifts and Law's Embeddedness. Cambridge : Cambridge University Press, 2022.
19. Mańko R. Procedures before the Court of Justice of the European Union. Brussels : European Parliamentary Research Service, 2025. 164 p.
20. Pavone T. The Ghostwriters: Lawyers and the Politics behind the Judicial Construction of Europe. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 390 p.
21. Peers S., Hervey T., Kenner J., Ward A. (eds.). The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary. 2nd ed. Oxford : Hart Publishing, 2021.
22. Recent ECJ case-law on judicial independence. Brussels : European Parliamentary Research Service, 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753955/EPRS_BRI(2023)753955_EN.pdf
23. Sarmiento D., Ruiz Fabri H., Hess B. (eds.). Yearbook on Procedural Law of the Court of Justice of the European Union. Third Edition – 2021. Luxembourg : Max Planck Institute Luxembourg for Procedural Law, 2022. 243 p.
24. Schütze R. An Introduction to European Law. 4th ed. Oxford : Oxford University Press, 2023.
25. Solanke I. EU Law. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2023.
26. The Primacy of European Union Law. Brussels : European Parliament, 2022. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/732474/IPOL_STU(2022)732474_EN.pdf
27. van Duin A. Effective Judicial Protection in Consumer Litigation: Article 47 of the EU Charter in Practice. Cambridge : Intersentia, 2022. 276 p.
28. Бзова Л. Г. Преюдиціальна процедура в механізмі судового захисту права Європейського Союзу // Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 612–617.
29. Комарова Т. В., Лазовскі А. Судова практика Суду справедливості ЄС з питань верховенства права та її значення для України : посібник. Київ : PRAVO-JUSTICE, 2024. 50 с. URL: https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/66a/b96/268/66ab96268605b879785995.pdf
30. Кюн В. М. Наближається реформа судової системи Європейського Союзу // Український часопис конституційного права. 2024. № 2(31). С. 42–52. URL: https://www.constjournal.com/pub/2-2024/nablyzhaietsia-reforma-sudovoi-systemy-yevropeiskoho-soiuzu/

31. Право Європейського Союзу. Європейське право прав людини : навч.-довідк. посіб. / Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін. ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 256 с.
32. Право ЄС: устрій та правопорядок : навч.-метод. посіб. / С. М. Задорожна, Н. В. Кирилюк, А. З. Маник ; за заг. ред. С. М. Задорожної. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 232 с.
33. Цвеліх М. П. Вплив практики Суду справедливості ЄС на правозастосування в національному праві в контексті інтеграції України в Європейський Союз // Проблеми законності. 2024. Вип. 167. С. 130–146. URL: https://plaw.nlu.edu.ua/article/download/314354/310364/740958
34. Шамрай В. В., Слюсаренко Ю. А. Реалізація громадянами Європейського Союзу права на захист своїх прав та свобод в суді // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2025. Вип. 91, ч. 1. С. 278–282. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/43.pdf
35. Яремчук В. Д. Основи права Європейського Союзу та Ради Європи: дефініції, джерела, схеми, таблиці та персоналії : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 340 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/8376/1/Yaremchuk_OSNOVY-PRAVA_MAKET.pdf

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. EUR-Lex: офіційна база законодавства та інших правових актів Європейського Союзу. URL: https://eur-lex.europa.eu/
2. Court of Justice of the European Union: офіційний сайт Суду Європейського Союзу. URL: https://curia.europa.eu/
3. InfoCuria: база судової практики Суду Європейського Союзу. URL: https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf
4. CVRIA: офіційні пресрелізи Суду Європейського Союзу. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_16799/en/
5. e-Curia: електронна система подання та отримання процесуальних документів у судах ЄС. URL: https://curia.europa.eu/e-Curia/
6. European Union: офіційний портал Європейського Союзу. URL: https://european-union.europa.eu/
7. European Parliament: офіційний сайт Європейського парламенту. URL: https://www.europarl.europa.eu/
8. European Commission: офіційний сайт Європейської комісії. URL: https://commission.europa.eu/
9. European Council and Council of the European Union: офіційний сайт Європейської Ради та Ради Європейського Союзу. URL: https://www.consilium.europa.eu/
10. European Union Agency for Fundamental Rights: офіційний сайт Агентства ЄС з основних прав. URL: https://fra.europa.eu/
11. HUDOC: база практики Європейського суду з прав людини. URL: https://hudoc.echr.coe.int/
12. European Court of Human Rights: офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/
13. Council of Europe: офіційний сайт Ради Європи. URL: https://www.coe.int/
14. European e-Justice Portal: європейський портал електронного правосуддя. URL: https://e-justice.europa.eu/

15. European Parliamentary Research Service: аналітичні матеріали та дослідження Європейського парламенту. URL: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/
16. EU Law Live: аналітичний ресурс щодо права та практики Європейського Союзу. URL: https://eulawlive.com/
17. European Papers: науковий журнал з питань права та інтеграції ЄС. URL: https://www.europeanpapers.eu/
18. Common Market Law Review: науковий журнал з права Європейського Союзу. URL: https://kluwerlawonline.com/journal/Common+Market+Law+Review
19. Academy of European Law: освітній і дослідницький ресурс з права ЄС. URL: https://www.era.int/
20. Право-Justice: проєкт ЄС з підтримки реформ у сфері юстиції в Україні. URL: https://www.pravojustice.eu/